

Zvýšení efektivity ochrany autorských práv v kartografii a geoinformatice

TAČR TD020320 2014–2015
www.apkg.upol.cz

KATEDRA GEOINFORMATIKY

Univerzita Palackého v Olomouci | Přírodovědecká fakulta

Omega

Technologická agentura
České republiky

AUTORSKO-PRÁVNÍ PROBLEMATIKA V GEOGRAFII

Alena VONDRÁKOVÁ, Jan BRUS, Vít VOŽENÍLEK

AUTORSKO-PRÁVNÍ OCHRANA

Ochrana autorského práva stejně jako ostatních práv duševního vlastnictví nabývá stále větší důležitosti v souvislosti s fenoménem informační společnosti a možnostmi informačních technologií, včetně internetového prostředí a mobilních sítí. Zpřístupňování autorských děl či jiných předmětů ochrany prostřednictvím těchto technologií neznamená, že jsou komukoli volně k dispozici a že je lze bez dalšího volně užívat.

V oblasti kartografie vznikají produkty podléhající autorským právům na dvou různých úrovních – státní a komerční. Ze všech státních mapových děl lze bez větších omezení využívat pouze katastrální mapy, které nepodléhají autorskoprávní ochraně (ale například jejich šíření je omezeno katastrálním zákonem). Ostatní státní mapová díla podléhají ze zákona stejné ochraně jako všechna ostatní kartografická díla vzniklá i v komerční sféře. Pro vlastní potřebu je možné mapová díla používat bez omezení – je tedy možné je upravovat, tisknout apod. V případě jakéhokoli dalšího použití, které není vlastní potřebou (tyto případy specifikují u státních mapových děl *Všeobecné a obchodní podmínky ČÚZK*, u ostatních produktů příslušná ustanovení autorského zákona), je potřeba kontaktovat autora nebo správce autorských práv a uzavřít dohodu o použití díla (např. licenční ujednání, kterým se řídí veškeré další nakládání s kartografickým dílem).

U starších mapových děl platí, že jsou po autorskoprávní stránce volná po uplynutí doby 70 let od smrti autora, v případě více autorů od smrti posledního z autorů, v případě anonymních a institucionálních děl od data uveřejnění nebo vzniku kartografického díla. Takové kartografické dílo může být dále upravováno a šířeno, a to v původní i v pozměněné podobě. Na dílo se mohou vztahovat také vlastnická práva, kdy si vlastník může klást vlastní podmínky zpřístupnění nebo nakládání s dílem, nejedná se však o autorskoprávní ochranu. U nově vydávaných kartografických děl se autorskoprávní ochrana vztahuje na všechna tištěná díla i digitální produkty, a to aniž by na tuto ochranu autor jakkoliv musel upozorňovat nebo byl povinen dílo označit (například symbolem copyrightu). Autor může dílo z autorskoprávní ochrany uvolnit speciálním licenčním ujednáním (například použitím licence Creative Commons), nemusí se však jednat o uvolnění všech práv a dílo stále není po autorskoprávní stránce volné.

Ochrana ekonomických investic představuje zcela odlišnou formu ochrany kartografických děl a ostatních souvisejících faktorů v procesu mapové tvorby. Aujezdský (2001) na příkladu autorství počítačového programu uvádí, že v oblasti kontinentálního práva je primárně kladen důraz na ochranu tvůrčí duševní činnosti a nikoliv na ochranu investic, avšak mnohdy neexistuje jiná možnost ochrany díla nebo kartografického „meziproduktu“ (např. prostorové databáze, sady leteckých snímků apod.). Investice jsou zpravidla definovány jako veškeré majetkové hodnoty, investované v souladu s hospodářskými aktivitami investora. Mezi investice patří např. z oblasti kartografické tvorby především peněžní pohledávky nebo nároky na jakoukoli činnost mající hospodářskou hodnotu související s investicí (např. pořízení leteckých snímků pro potřeby vlastního mapování), práva z oblasti duševního vlastnictví (včetně autorských práv), průmyslová majetková práva, práva z ochranných známek, patentů, průmyslových vzorů, technických postupů, know-how, obchodních tajemství, obchodních jmen a goodwillu, pokud je toto spojeno s investicí (upraveno podle Profitas, 2012). Ochrana ekonomických investic je většinou uplatňována na základě veřejného mezinárodního práva a principu tzv. rovných příležitostí, tedy na základě dohod o ochraně a podpoře investic, kterých Česká republika ratifikovala přes sedmdesát, každá s jiným zněním a zaměřením, případně i s jinou územní platností (Ministerstvo financí České republiky, 2012). V České republice podléhá dohled nad touto problematikou České národní bankce (Macek, 2009).

Průmyslová právní ochrana se vztahuje na patenty, užité vzory, předměty průmyslového výtvarnictví a designu, ale také na obchodní tajemství, goodwill a zlepšovací návrhy (Vondráková, 2012). Průmyslový vzor představuje vizuálně vnímanou vlastnost produktu, jedná se například o znaky hlavních linií, barev, strukturu, materiál nebo zdobení, přičemž průmyslový vzor zároveň musí být nový a unikátní. Způsob ochrany průmyslových vzorů je specifikován Zákonem č. 207/2000 Sb., o ochraně průmyslových vzorů, v platném znění. Užité vzory představuje unikátní technologické řešení, které přináší dosud nepopsané a nezavedené postupy, které jsou průmyslově využitelné. Dobu ochrany užitého vzoru upravuje Zákon č. 478/1992 Sb., o užitných vzorech, v platném znění. V oblasti kartografie může průmyslový vzor představovat například znakový klíč 3D tyfl omap – u jednotlivých znaků jsou specifické tvary, barvy a struktura, použitý znakový klíč je zároveň nový a unikátní. Znakový klíč je modelován v 3D softwaru a vychází z podkladů připravených v prostředí GIS. Užité vzory jsou v oblasti geografických informačních systémů často používány k získávání informací z leteckých snímků. Příkladem je detekce vodních objektů na černobílém družicovém snímku za využití algoritmu. Ke zneužití know-how typicky dochází u bývalých zaměstnanců, kteří z firmy vynesou utajené informace, software nebo určitá data, a tyto informace používají dále prostřednictvím informačních technologií, například na DVD.

KOMERČNÍ SFÉRA

Komerční sféra představuje v oblasti geografických informačních systémů a v kartografii veškerou produkci, která je realizována soukromými subjekty za účelem zisku. Nejedná se tedy o státní mapová díla nebo státem zajišťované služby a produkty v oblasti GIS, ale o díla, která byla vytvořena za účelem obchodu. Do komerční kartografie jsou však zahrnuty i různé mapové výstupy zájmových sdružení (např. Klub českých turistů), které nemusely být primárně vytvářeny za účelem zisku, ale jako veřejně šířená díla soukromým subjektem patří do této oblasti. Obecně lze za komerční kartografii označit produkci soukromých firem v České republice v posledních dvou desetiletích. V době do roku 1989 se v českých zemích (tehdy Československé socialistické republice) o komerční sféře v kartografii nedalo hovořit, podle tehdy platného zákona o geodézii a kartografii směl mapy vydávat pouze stát (rezort geodézie a kartografie, popř. armáda) a pro veřejnost vydával kartografická díla vydavatelský a nakladatelský podnik GKP Praha (Skála, 1997). Situace se změnila až po roce 1990, kdy státní monopol na tvorbu a vydávání kartografických děl padl.

Počátky komerční kartografie po roce 1989 byly vázány především na zisk dat, která by bylo možné pro tvorbu kartografických děl a pro naplnění bází geografických dat v GIS použít. Autorská práva na státní mapová díla byla stále v držení státu, resp. ústředního správního orgánu (dnes ČÚZK). Zmapování celého území státu bylo nesmírně technologicky náročné a nákladné, proto pro začínající kartografické společnosti bylo v podstatě nemožné získat vlastní autorská data. „V branži se tvrdí, že druhý celorepublikový producent map začal tak, že mapy od konkurence jednoduše ukradl (zkopíroval a ručně překreslil, čímž poněkud „zamlžil“ původní autorství) a teprve až dosáhl určitých obchodních úspěchů, si podklady zlegalizoval,“ uvádí ve svém článku Hlavenka (2010). Jedná se o zakladatele společnosti Computer Press, novináře a autora odborných publikací, proto je možné brát tuto informaci jako pravděpodobně pravdivou či minimálně jako určitou zajímavost.

V devadesátých letech začal ČÚZK poskytovat data při uzavření licenčních smluv, což však byl pro mnoho společností a firem stále velmi nákladný způsob zisku dat. Přelom tisíciletí přinesl nové technologie a tím i možnost získání mapových podkladů díky satelitnímu a leteckému snímkování. Celou Českou republiku nasnímkovala např. společnost Geodis Brno, s. r. o. Pokud například tvoří soukromá firma plán menší vesnice, může jí k pořízení dat pro tvorbu kartografického díla stačit manuální či poloautomatický sběr dat (pomocí geodetického měření, GPS nebo umístění měřického přístroje např. do auta) nebo i snímek pořízený z letadla nebo z jiných létajících modelů. V posledním desetiletí začala být používána i tzv. metoda Grassroots Mapping, kdy je možné díky jednoduše zkonstruovanému přístroji zahrnujícím heliem naplněné balony a připevněný fotoaparát snímkovat poměrně levně malá území a tyto snímky následně spojit do větších mozaik.

Součástí české kartografické produkce byla samozřejmě i díla získaná překladem ze zahraničí – týká se to především atlasů světa a kartografické tvorby pro děti. Mezi nejčastější produkty kartografických společností a vydavatelství v České republice patří samostatná kartografická díla, která představují tematické mapy (turistické, cykloturistické, vodácké apod.) nebo unikátní díla, jako jsou např. nástěnné mapy, reliéfní mapy nebo mapy lentikulární. Samostatná kartografická díla mohou tvořit také tematické edice. Mezi další kartografické produkty patří atlasy, nejčastěji se jedná o autoatlasy, tematické atlasy (vodácké, cykloturistické, odborné), všeobecné geografické atlasy, školní atlasy, které mají doložku Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT) a další. Kartografická díla pro školy zahrnují v české kartografické produkci i specifické publikace nebo nástěnné mapy, které mohou být jak tematické, tak všeobecně geografické. Další kategorií děl tvoří kartografické aplikace na internetu, mezi které patří především mapové portály. Poslední velkou skupinu tvoří digitální kartografické aplikace, které mohou stát na pomězi s produkty geografického informačního systému. Záleží především na funkcionalitě, způsobu uložení dat a způsobu generování odpovědí na zadané dotazy (digitální atlasy, aplikace na CD-Rom, DVD apod.).

ZPŘÍSTUPNĚNÍ KARTOGRAFICKÝCH DĚL

Zpřístupňování kartografických děl v jakékoliv formě – tištěné publikaci, aplikaci pro mobilní telefony, webovém portále nebo třeba letákové mapě umožňuje jejich další využití. Je přitom velký rozdíl mezi užitím v mezích zákona nebo zneužitím takového kartografického díla. Kartografické aplikace na internetu (včetně on-line atlasů) jsou velmi často zneužívány stažením datových vrstev, celých map či tvorbou tzv. screen-shotů. Příkladem české kartografické aplikace je mapový server Mapy.cz, který je jedním z nejpoužívanějších mapových serverů v České republice a právě mapové výřezy z tohoto serveru jsou velmi často používány v rozporu s licenčním ujednáním a v rozporu s autorskoprávní ochranou díla a to i přesto, že mapový portál umožňuje velmi snadné využití svých služeb např. formou API, a to bezplatně i pro komerční využití. Vždy je však třeba důsledně se seznámit s licenčními podmínkami (Licenční podmínky mapových podkladů, 2012). Příkladem zahraničního on-line atlasu je internetový atlas Spojených států amerických National Atlas.gov (National Atlas, 2012), který představuje jednoduchou aplikaci poskytující mapové vrstvy, mapové obrazy k tisku, nástěnné mapy, dynamické mapy a další. Pro vlastní potřebu je možné použít jakoukoliv formu prezentovaných výstupů, a to včetně screen-shotů, avšak např. umístění mapového výřezu v podobě interaktivního okna na vlastní internetové stránky, které obsahuje odkaz na své originální umístění, je většinou možné pouze pro nekomerční účely (podle konkrétních licenčních podmínek poskytovatele).

Digitální kartografické aplikace stojí na pomezí s geografickými informačními systémy jsou chráněny stejným způsobem, jako jakýkoliv jiný software. Zajímavostí je, že autorská práva se vztahují k fyzickým osobám (jednotlivci, spolutvorci a kolektivní dílo) a nikoliv k právnickým osobám. Aujezdský (2011) uvádí, že „Český právní řád explicitně vyjadřuje zásadu, že autorem počítačového programu nemůže být právnická osoba. Fyzická osoba – programátor je tedy na rozdíl od angloamerické koncepce autorského práva jediným originálním subjektem autorského práva k počítačovému programu. V oblasti kontinentálního práva je tak primárně kladen důraz na ochranu tvůrčí duševní činnosti a nikoliv na ochranu investic.“ V řešené oblasti se většinou vyskytují díla spojená, jedná se o spojení jednotlivých softwarů do jednotné aplikace, a to většinou za účelem jejího hospodářského využití.

Tištěná mapová díla – plány měst, turistické a cykloturistické mapy, ale také mapy zajímavostí nebo například vodácké mapy, které jsou běžné v prodeji, jsou takéž častým předmětem zneužití autorského práva. Většinou je takové dílo naskenováno, a je buď v digitální podobě přímo dále šířeno (např. použitím na webových stránkách) nebo je dále šířeno v tištěné podobě (např. použití výřezu mapy do průvodce určitou lokalitou) nebo v podobě pozměněné (např. použití části mapy na letáčku k cyklistickému výletu – jsou zde navíc vyznačeny trasy, kontrolní body a občerstvovací stanice). Výjimkou však není ani porušení autorských práv v podobě digitalizace určitých charakteristik z mapy (lokalizace zájmových bodů nebo celé mapy) a následné přepracování mapy do podoby nového kartografického díla.

Atlasová kartografie je specifická rozsahem podávaných informací a tím i množstvím použitých zdrojů informací. Atlasové kartografické dílo může obsahovat kompletní vlastní tvorbu, ale také tvorbu částečně převzatou (například obrázky k doplňujícím textům apod.) nebo tvorbu kompletně převzatou (překlady zahraničních atlasů). Z legislativního aspektu je důležité věnovat pozornost nejen původu všech datových podkladů, textů, obrázků a dalších komponent, ale stejně jako v případě ostatní mapové tvorby i legitimíté používaného programového vybavení, což zahrnuje nejen geografické informační systémy, ale také řadu grafických programů pro předtiskovou přípravu apod.

VÝKLAD AUTORSKÉHO PRÁVA

Výklad autorského zákona ve vztahu ke geografickým datům, kartografickým produktům, využívání mapových serverů nebo bází geografických dat, je stále diskutabilní. Problémy tak neřeší jen poskytovatelé a producenti dat a kartografických děl, ale i neodborníci v běžném životě, když chtějí část mapy využít např. do propagačního letáku firmy nebo jinak využít kartografické dílo, k němuž se vztahují jakákoliv osobnostní či majetková práva.

DOPORUČENÍ

Doporučení pro tvůrce kartografických děl a produktů v oblasti geografických informačních systémů, stejně jako pro uživatele těchto děl, kteří chtějí užívat tyto produkty nestandardním způsobem a zároveň chtějí používat díla legálně, jsou následující:

- Nikdy nesířit ani nijak nereprodukovat dílo jiného autora v původní ani pozměněné podobě, pokud není získán jeho písemný souhlas. Jedná se o všechny produkty kartografie a geoinformatiky – mapy, obrázky, tabulky, datové vrstvy nebo jakékoliv jejich adaptace.
- Nikdy nepoužívat jako podklady pro zpracování díla, u kterých není autor uveden – například různé internetové stránky mohou obsahovat mapy, geovizualizace, snímky a podobné prvky bez zjevného autora. S určitou pravděpodobností se už v tomto případě může jednat o porušení autorskoprávní ochrany původního díla, především ale platí, že autorskoprávní ochrana platí u všech tvůrčích výsledků, tedy i když není autor uveden, jeho autorská práva k dílu stále platí.
- Podrobně studovat licenční ujednání a podmínky užití díla. I když je využito například licence Creative Commons a určitá část díla je z autorskoprávní ochrany uvolněna, stále se musí dodržovat pravidla pro jejich další zpracování, reprodukci a šíření. Stejně tak může být např. mapový server používán ve formě interaktivních oken s určitou konkrétní lokalizací například na osobních stránkách uživatele, ale nesmí být použit u stránek s komerčním obsahem.

POUŽITÉ ZDROJE A LITERATURA

Text posteru vychází z publikací *Autorské právo v kartografii a geoinformatice* (Vondráková, 2012) a *Netechnologické aspekty mapové tvorby* (Vondráková, 2014). Pro ilustraci původní mapy byl využit výřez z portálu Mapy.cz. Přetisk původního autorského zákona královny Anny je z publikace Tallmo, 2010.

AUJEZDSKÝ, J. Subjektivní autorská práva k počítačovému programu. In Právo IT [online]. Praha : ELAW, 2011 [cit. 2011-01-19].

Dostupné z WWW: <http://www.elaw.cz/cs/pravo-it/362-subjektivni-autorska-prava-k-pocitacovemu-programu-cast-1-1.html>

HLAVENKA, J. Ovi Maps paradigma. Lupa.cz [online]. Praha: Internet Info s.r.o., 2010 [cit. 2011-02-12]. Dostupné z WWW: <http://www.lupa.cz/clanky/ovi-maps-paradigma-burty-pivo-a-mapy-zdarma/>.

Licenční podmínky mapových podkladů [online]. Mapy.cz, 2012 [cit. 2012-06-03]. Dostupné z: <http://napoveda.seznam.cz/cz/mapy/mapy-licennci-podminky/>

MAČEK, I. Ochrana investic v České republice a v EU [online]. 2009 [cit. 2013-05-02]. Diplomová práce. Masarykova univerzita. Vedoucí práce Jindřiška Sedová. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/99522/esf_m/Ministerstvo_financ%C4%99%C3%A9 republiky_Dohody_a_Protokoly_k_dohod%C4%99_o_podpo%C4%99e_v%C4%99znamn%C4%99 ochrann%C4%99 investic_MFCR_2012. Dostupné z: http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/ochrana_investic_53627.html

National Atlas [online]. National Atlas of the United States, 2012 [cit. 2012-06-03]. Dostupné z: <http://nationalatlas.gov/index.html>

Profitas. Praktické rady a zkušenosti: Dohody o podpoře a ochraně investic. Profitas.cz. 2012. Dostupné z: <http://www.profi.tas.cz/poradna/prakticke-rady-a-zkusenosti/dohody-o-podpore-a-ochrane-investic/>

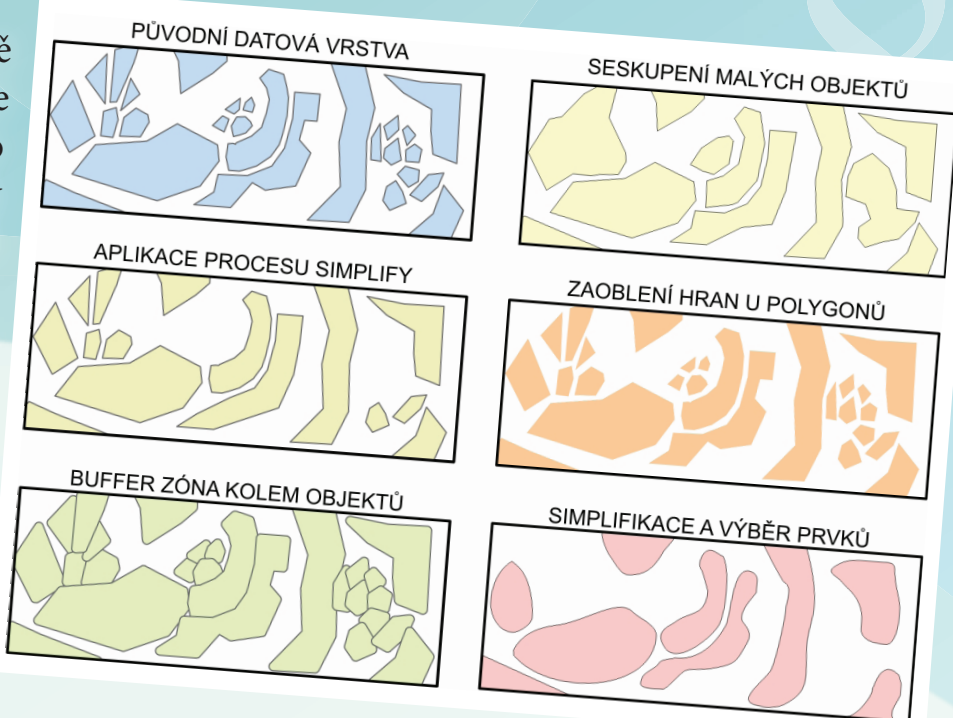
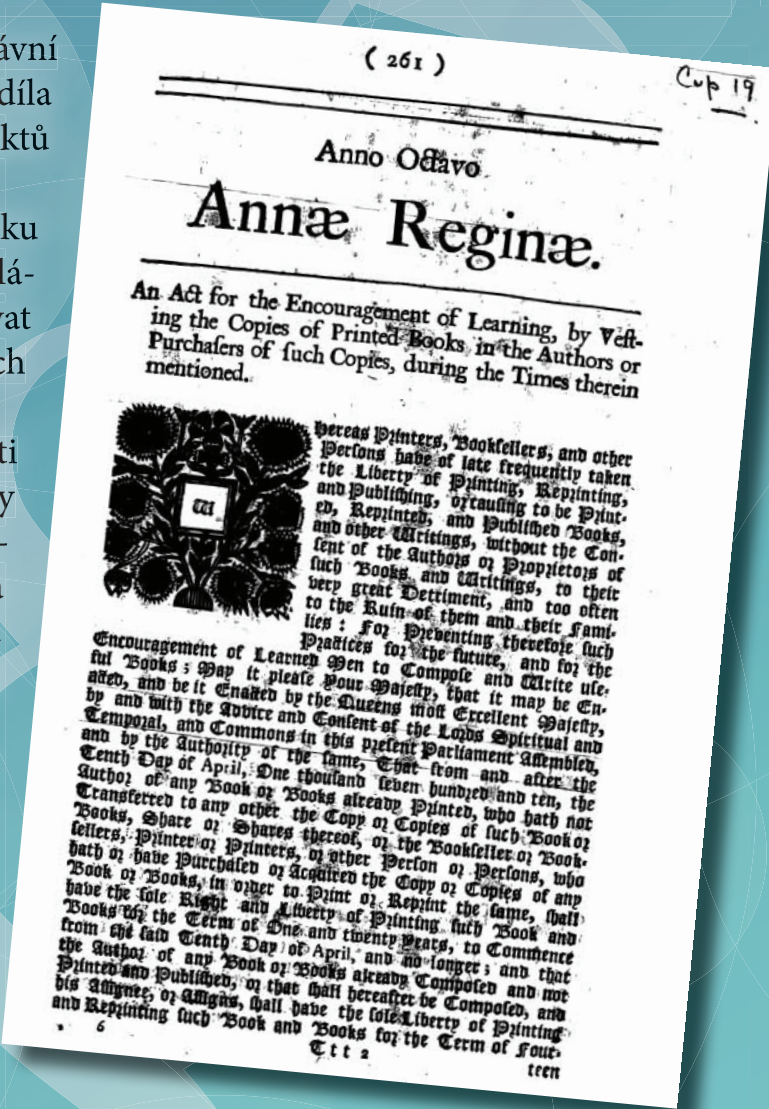
SKÁLA, P. Používat, využívat nebo zneužívat kartografické dílo? Zeměměřič [online]. 1997, č. 9, [cit. 2011-02-13]. Dostupný z WWW: <http://www.zememeric.cz/9-97/kartpravo.html>

TALLMO, K. E. The History of Copyright : A Critical Overview With Source Texts in Five Languages. Stockholm : Nisus Publishing, 2010

VONDRÁKOVÁ, A. Autorské právo v kartografii a geoinformatice. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012. 124 s. Terra notitia. ISBN 978-80-244-3205-2

VONDRÁKOVÁ, A. Netechnologické aspekty mapové tvorby. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. 234 s. Terra notitia. ISBN 978-80-244-3970-9

Ignorantia legis non excusat

www.apkg.upol.cz

Projekt je realizován za finanční spoluúčasti Technologické agentury České republiky.

Kontakt: alena.vondrakova@upol.cz, jan.brus@upol.cz, vit.vozenilek@upol.cz

Katedra geoinformatiky, Univerzita Palackého v Olomouci, 17. listopadu 50, 771 46 Olomouc

